

УДК 78.071.2 + 788

Цитування:

Бадалов О. П. Творча діяльність Г. Кункіна у контексті розвитку військово-музичної культури Чернігівщини. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 39. С. 97-100.

Бадалов Олег Павлович,
кандидат мистецтвознавства
<https://orcid.org/0000-0002-2706-1458>
oleg.p.badalov@gmail.com

Badalov O. (2021). Creative activity by G. Kunkin in the context of the development of the military brass band's culture of the Chernihiv region. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 39, 97-100 [in Ukrainian].

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ Г. КУНКІНА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРНІГІВЩИНИ

Мета публікації – вивчення діяльності військового музиканта, диригента духового оркестру Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків, одного з фундаторів сучасної оркестрової культури Чернігівщини, майора Григорія Борисовича Кункіна (1927–2009) у контексті розвитку військово-музичного мистецтва Чернігівщини, з'ясування його внеску у формування регіонального культурного простору другої половини ХХ ст. Автор досліджує життєтворчість Г. Кункіна на тлі розвою військово-музичного виконавства Чернігівщини. **Методологія** статті ґрунтується на історико-хронологічному, джерелознавчому, логіко-узагальнюючому та компаративному методах для з'ясування хронології розвитку військового музичного мистецтва Чернігівщини ХХ ст., вивчення творчої біографії Г. Кункіна та узагальнення відомостей про військових диригентів Чернігівщини – його сучасників, аналізу періодичних джерел та спогадів колег Г. Кункіна, виявлення факторів впливу його творчості на розвиток культурного простору Чернігівщини. **Наукова новизна** публікації полягає у вперше проведеному дослідженні життєтворчості Г. Кункіна як одного з визначних діячів військово-музичної культури Чернігівщини. **Висновки.** Результати проведеного дослідження свідчать про те, що за час своєї творчої діяльності на посаді військового диригента Г. Кункін справив вагомий вплив на розвиток військово-музичної культури Чернігівщини. Своєю діяльністю він поживавив регіональне військово-музичне життя, окреслив основні напрями його подальшого розвитку, що набули реалізації у творчості військових диригентів Чернігівщини початку ХХІ ст.; активна концертна діяльність військового духового оркестру Г. Кункіна популяризувала духове мистецтво серед населення регіону і, як наслідок, обумовила соціальний запит на навчання гри на духових інструментах, активізувавши діяльність з цього напрямку у школах мистецтв Чернігівщини та музичному училищі ім. Л. Ревуцького. Вдале сполучення музичного досвіду, особистісних якостей та організаційних здібностей дозволило Г. Кункіну здійснити вагомий внесок у потенціал розвитку духової культури Чернігівщини, яку гідно презентують в Україні та за її межами військові духові оркестри регіону.

Ключові слова: Григорій Кункін, Чернігівський регіон, військова музика, духовий оркестр, регіональний культурний простір.

Badalov Oleg, Ph.D. in Art Criticism

Creative activity by G. Kunkin in the context of the development of the military brass band's culture of the Chernihiv region

The purpose of the article is to study the activities of the military musician, conductor of the brass band of the Chernihiv Higher Military Aviation College of Pilots, one of the founders of the modern orchestral culture of the Chernihiv region, Major Gryhory Borysovych Kunkin (1927–2009) in the context of the development of military music of Chernihiv region, his contribution to the formation of regional cultural space of the second half of 20th century. The author examines the life of G. Kunkin against the background of the development of the military-musical performance of the Chernihiv region. **The methodology** is based on historical-chronological, source-study, logical-generalizing, and comparative methods for elucidating the chronology of the development of military musical art of Chernihiv region of the 20th century, the study of G. Kunkin's creative biography, and generalization of information about military conductors of Chernihiv region – his contemporaries, memoirs of G. Kunkin's colleagues, identification of factors influencing his work on the development of the cultural space of Chernihiv region. **The scientific novelty** of the publication lies in the first domestic musicology study of the life of G. Kunkin as one of the prominent figures of the military-musical culture of the Chernihiv region. **Conclusions.** The results of the study indicate that G. Kunkin during his career as a military conductor had a significant impact on the development of the military and musical culture of the Chernihiv region. With his activity he revived the regional military-musical life, outlined the main directions of its

further development, which were realized in the works of military conductors of Chernihiv region at the beginning of the 21 century; G. Kunkin's concert activity of the military brass band popularized the brass art among the population of the region and, as a result, conditioned the social demand for learning to play wind instruments, intensifying the activity in this direction in art schools of Chernihiv region and music college named after L. Revytsky. The successful combination of musical experience, personal qualities, and organizational abilities allowed G. Kunkin to make a significant contribution to the potential of the spiritual culture of the Chernihiv region, which is worthily presented in Ukraine and abroad by military brass bands of the region.

Key words: Grigory Kunkin, Chernihiv region, military music, brass band, regional cultural space.

Актуальність теми дослідження. Одним з напрямів сучасного музикознавства, що активно розвивається, є вивчення національної військово-музичної культури. Причини актуалізації цього напрямку музикознавчих досліджень обумовлені сучасною соціокультурною ситуацією: по-перше, у недавньому минулому українська військово-музична культура розглядалася як складова радянського мілітарного мистецтва, й тому її вивчення носило фрагментарний характер; по-друге, з огляду на відкриття лише у 1999 р. спеціальності «музичне мистецтво» у Військовому інституті при університеті «Львівська політехніка», методологія вивчення національної військово-музичної культури знаходиться на стадії розвитку; по-третє, в умовах воєнних дій, що відбуваються в Україні, мілітаристська проблематика у всіх її проявах об'єктивно набуває надзвичайної актуальності. Таким чином, підходи до вивчення військово-музичної культури України на сучасному етапі потребують оновлення шляхом введення до наукового обігу нових фактів, імен, подій регіонального військово-музичного життя тощо. З огляду на це, набуває актуальності дослідження регіональних особливостей розвитку національної військово-музичної культури, зокрема, у діяльності її провідних діячів – керівників військово-музичних оркестрів.

Аналіз досліджень і публікацій з обраної теми статті засвідчує, що українська військово-музична культура досліджена досить фрагментарно; основний масив наукових праць присвячено її сучасному стану. Так, особливості формування військово-оркестрової служби Збройних Сил України дослідили І. Чернова та О. Горман [10]; питання появи джазових ансамблів при військових духових оркестрах висвітлила С. Безпала [2]; Я. Романовський наголошував на «необхідності наукових пошуків у напрямку вивчення процесу становлення системи підготовки військових музикантів» [8, 191]. Не менш важливим, на нашу думку, є вивчення життєтворчості діячів вітчизняної військово-музичної культури, що заклали підґрунтя її розвитку на сучасному етапі, адже «висвітлення теоретичних ідей, громадянської позиції, творчого оточення конкретних

особистостей <...> має принципове значення для повноцінного відтворення історії української культури» [9, 7]. Одним з таких діячів був військовий музикант, диригент духового оркестру Чернігівського вищого військового училища льотчиків, майор Григорій Борисович Кункін (1927–2009). Відсутність в українському музикознавстві досліджень, присвячених як його життєтворчості, так і військово-музичній культурі Чернігівщини взагалі, підкреслює актуальність теми дослідження.

Мета дослідження – вивчення діяльності Г. Кункіна у контексті розвитку військово-музичного мистецтва Чернігівщини як складової регіонального культурного простору. Наукову новизну публікації складає перше у вітчизняному музикознавстві дослідження життєтворчості Г. Кункіна як провідного представника військово-музичної культури Чернігівщини другої половини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Григорій Борисович Кункін народився 16 червня 1927 р. у Мінську в родині службовців. У перші дні війни він залишився сиротою й був відправлений до Киргизії, а згодом – до узбецького міста Коканд. На той час там перебувала в евакуації Друга Московська школа військово-музикантських вихованців, начальник якої відібрав Григорія до складу учнів. Цей навчальний заклад був утворений у 1937 р. з метою підготовки з дітей-сиріт музикантів для військових оркестрів, що обумовлювало наявність у навчальних планах школи не лише загальноосвітніх та музичних, але й військових дисциплін. Вихованці школи брали участь у військових парадах й урочистостях; отримавши середню музичну освіту, вони служили у військових оркестрах, поступали до вищих музичних навчальних закладів.

У 1945–1948 рр. Г. Кункін навчався у Московському Вищому училищі військових диригентів, де серед його вчителів були професори Г. Гамбург, В. Целіковський та ін. По закінченні навчання Г. Кункін був направлений на Сахалін керівником оркестру військової частини; згодом очолював оркестр Рогачовської дивізії Білоруського військового округу. Описані свідченням

результативності тогочасної роботи Г. Кункіна є згадка про нього серед когорти кращих військових диригентів флоту та Білоруського військового округу, що наведена у виданні «Радянська військова музика» [3, 3]. Набувши значної виконавської майстерності та розвинувши організаційні якості, на початку літа 1962 р. майор Г. Кункін почав працювати з духовим оркестром Чернігівського вищого військового авіаційного училища льотчиків (далі – ЧВВАУЛ). Фондаторами оркестру були знані військові диригенти Ю. Балін (1950–1955) та К. Голензовський (1955–1961). Вивчаючи виконавські можливості колективу, Г. Кункін обрав для першого концертного виступу, що планувався на вересень 1962 р. з нагоди 150-ліття Бородінської битви, Урочисту увертюру «1812 рік» П. Чайковського. За три місяці диригент підготував цей твір до виконання, гідно презентувавши себе на новому місці служби.

Починаючи з 1964 р., духовий оркестр ЧВВАУЛ брав участь в оглядах-змаганнях військових оркестрів, виборюючи, зазвичай, звання дипломанта. З роками майстерність колективу зростала. Підвищенню фахового рівню оркестрантів сприяла, серед іншого, діяльність відкритого у 1961 р. Чернігівського музичного училища ім. Л. Ревуцького. Його випускники ставали учасниками оркестру Г. Кункіна як солдати строкової та надстрокової служби (часто після здобуття вищої музичної освіти). Участь надстроковиків сприяла кадровій стабільності колективу, а звідси – сталості репертуару та можливості його формування з творів значної складності: увертюра «1812 рік» та увертюра-фантазія «Ромео і Джульєтта» П. Чайковського, увертюра до опери «Вільгельм Телль» Дж. Россіні, симфонічна поема «Прелюди» та Друга угорська рапсодія Ф. Ліста, Симфонія №1 (І ч.) В. Каліннікова тощо [3, 3]. Окрім репертуарного списку, певне уявлення про високий виконавський рівень оркестрантів надають спогади курсанта училища льотчиків М. Волевача: «Я зовсім недовго грав у оркестрі ЧВВАУЛ. Керував ним майор Кункін, в оркестрі були композитори, визначні музиканти. Щоб грати у такому оркестрі, необхідно було бути обдарованим музикантом, я таким не був, плюс навантаження навчальне» [6, арк. 1].

У 1970-х рр. значного резонансу у культурному житті Чернігівщини набули виступи військово-духового оркестру ЧВВАУЛ разом з піаністкою, завідувачкою фортепіанного відділу Чернігівського музичного училища ім. Л. Ревуцького І. Клімовою та її студентами, з якими оркестр виконував фортепіанні концерти Л. Бетховена

(№3, перша частина), П. Чайковського (№1, фінал), Е. Гріга (перша частина), А. Кос-Анатольського (№1, перша частина). «У 1970 р. духовий оркестр став лауреатом Другої премії конкурсу штатних оркестрів Київського військового округу (голова журі – народний артист СРСР Н. Рахлін), де виконав фортепіанні концерти разом з учнями І. Клімовою Л. Паливодою (І ч. концерту №2 С. Рахманінова) та Л. Хусед (І ч. концерту Е. Гріга)» [1, 384].

Вагоме місце у репертуарі оркестру посідали зразки композиторської творчості оркестрантів та місцевих авторів, обробки та авторські твори керівника колективу. Про яскравість музичного висловлювання Г. Кункіна – композитора веде мову у спогадах про митця колишній курсант ЧВВАУЛ В. Власенко: «пісню “Непобедимая и легендарная”, яку співали на урочистостях у театрі у 1970 р. під його керівництвом, я пам’ятаю і зараз, а пройшло вже сорок років <...> усі, хто пам’ятає його пісню “Турбіни”, будуть пам’ятати і його» [5, арк. 1].

Широка репертуарна палітра дозволяла духовому оркестру ЧВВАУЛ під орудою Г. Кункіна двічі на рік виступати зі звітними концертами: у березні оркестр представляв у залі філармонії академічну концертну програму, а у День авіації 18 серпня на літній естраді у міському парку – програму з творів популярної музики; протягом року оркестр виступав на підприємствах, у навчальних закладах, на концертних майданчиках регіону та за його межами [7, 4].

З ініціативи Г. Кункіна на базі духового оркестру було утворено джаз-оркестр, ансамбль народних інструментів, вокально-інструментальний ансамбль. Розширення форм і видів музичного життя ЧВВАУЛ сприяло залученню до творчого дозвілля широкого кола учасників: солдати строкової та надстрокової служби, курсанти, працівники училища та члени їх родин. Це викликало повагу до діяльності диригента, зміцнювало його авторитет, про що свідчать спогади колишніх курсантів ЧВВАУЛ: «світла людина, наш Диригент – Григорій Борисович Кункін» [5, арк. 1]; «нікому й ніколи він не дозволяв себе принижувати. Навіть наш начальник штабу полковник Щигорев звертався до нього на ім’я по батькові» [4, арк. 1]. У 1983 р. Г. Кункін став військовим пенсіонером і протягом чверті століття викладав інструментовку та диригування на відділі духових інструментів Чернігівського музичного училища ім. Л. Ревуцького.

Висновки. Підбиваючи підсумок, можна стверджувати, що за час творчої діяльності на посаді диригента військово-духового оркестру

Г. Кункін здійснив вагомий внесок у розвиток як військово-музичної культури Чернігівщини, так і у формування сучасного культурного простору регіону. Концертна діяльність, яку здійснював митець зі своїм колективом популяризували духове виконавство, несла у собі значний культурно-просвітницький потенціал. Впровадженням у репертуар оркестру власних композицій та творів місцевих авторів Г. Кункін сформував індивідуальне творче обличчя колективу; заснування з ініціативи диригента на базі оркестру нових мистецьких колективів сприяло подальшому поступу музично-військової культури Чернігівщини. Новації Г. Кункіна набули реалізації у подальші роки у творчості військових диригентів регіону, які гідно презентують сучасну військово-музичну культуру Чернігівщини в Україні та за її межами. Перспективи подальших досліджень окресленої проблематики вбачаємо у вивченні педагогічної діяльності Г. Кункіна у Чернігівському музичному училищі ім. Л. Ревуцького, з'ясуванні його впливу на творчу діяльність наступних поколінь військових диригентів регіону.

Література

1. Бадалов О. Музично-педагогічна діяльність І. Клімової як складник формування культурного простору Чернігівщини. Музичне мистецтво і культура: науковий вісник Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової. Одеса, 2020. №30. Книга 2. С. 378–387.
2. Безпала С. Становлення джазового виконавства в обласних центрах України за часів СРСР (на прикладі м. Чернігова). Мистецтвознавчі записки. Київ, 2014. Вип. 25. С. 136–144.
3. Бельман С. І музи, і гармати. Деснянський тиждень. 2010. 18 листопада. №33.
4. Браєрський В. Спогади про Г. Б. Кункіна та духовий оркестр ЧВВАУЛ. 2009 р. Рукопис. Архів О. Бадалова. 1 арк.
5. Власенко В. Спогади про Г. Б. Кункіна та духовий оркестр ЧВВАУЛ. 2009 р. Рукопис. Архів О. Бадалова. 1 арк.
6. Волевач М. Спогади про Г. Б. Кункіна та духовий оркестр ЧВВАУЛ. 2009 р. Рукопис. Архів О. Бадалова. 1 арк.
7. Малісов Н. Оркестр, час і ми. Роздуми музиканта. Чернігівські відомості. 1995. 28 серпня.
8. Романовський Я. Проблеми становлення системи підготовки спеціалістів військово-оркестрової служби у Збройних силах України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Львів, 2008. № 612: Держава та армія. С. 190–195.
9. Чернець В. Г. Принцип персоналізації у теоретичному аналізі історії культури. VII Культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Культурна трансформація сучасного українського суспільства»: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 4–5 червня 2009 р. К.: ДАКККіМ, 2009. Ч. 2. С. 7–13.
10. Чернова І., Горман О. Становлення військово-оркестрової служби Збройних Сил України: історико-культурологічний аспект. Військово-науковий вісник. Львів, 2011. Вип. 16. С. 94–104.

References

1. Badalov, O. (2020). Music and pedagogical activities by I. Klimova as a component of the formation of the cultural space of Chernihiv region. Musical art and culture: scientific bulletin of the Odessa National A. V. Nezhdanova Academy of Music. Odessa. Issue 30. Book 2. pp. 378–387. [in Ukrainian].
2. Bezpala, S. (2014). Formation of jazz performance in the regional centers of Ukraine during the Soviet era (on the example of Chernihiv). Art notes. Kyiv. Issue 25. pp. 136–144. [in Ukrainian].
3. Belman, S. (2010). The muses and the guns. Desniansky week. November, 18. [in Ukrainian].
4. Braierskyi, V. (2009). Memoirs about G. B. Kunkin and the brass band of Chernihiv Higher Military Aviation School of Pilots. Manuscript. Archive of O. Badalov. 1 sheet. [in Russian].
5. Vlasenko, V. (2009). Memoirs about G. B. Kunkin and the brass band of Chernigov Higher Military Aviation School of Pilots. Manuscript. Archive of O. Badalov. 1 sheet. [in Russian].
6. Volevach, M. (2009). Memoirs about G. B. Kunkin and the brass band of Chernigov Higher Military Aviation School of Pilots. Manuscript. Archive of O. Badalov. 1 sheet. [in Russian].
7. Malisov, N. (1995). Orchestra, time and we. Reflections of a musician. Chernihiv information. August, 28. [in Ukrainian].
8. Romanovskiy, Ya. (2008). Problems of formation of the system of training of specialists of military orchestral service in the Armed Forces of Ukraine. Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Lviv. Issue 612: State and Army. pp. 190–195. [in Ukrainian].
9. Chernets, V. H. (2009). The principle of personalization in the theoretical analysis of cultural history. VII Cultural readings in memory of Volodymyr Podkopaev «Cultural transformation of modern Ukrainian society»: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference, Kyiv, June, 4–5, 2009. K.: SACAM. Part 2. pp. 7–13. [in Ukrainian].
10. Chernova, I., Horman, O. (2011). Formation of the military orchestra service of the Armed Forces of Ukraine: historical and cultural aspect. Military-scientific bulletin. Lviv. Issue 16. pp. 94–104. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2021
Отримано після доопрацювання 05.04.2021
Прийнято до друку 12.04.2021